

Ole luottamuksen arvoinen

Naantali24h-tapahtuman keynote-puheenvuoro 12.6.2018

Silvia Hosseini

Hyvä yleisö: arvoisat päättäjät, johtajat, asiantuntijat ja vaikuttajat, arvoisat tapahtumanjärjestäjät.

”Rakasta kaikkia, luota harvoihin, älä loukkaa ketään.” Näillä sanoilla Roussillonin kreivitär ohjeistaa kuninkaan palvelukseen siirtyvää poikaansa William Shakespearen näytelmässä *Loppu hyvin, kaikki hyvin*.

Luota harvoihin. Ohje kieltämättä sopii Shakespearen draamoihin – ovathan niiden keskeistä sisältöä kepposet ja huijaukset, tai mikäli kyseessä on tragedia, petokset ja selkäänpuukotukset.

Tiesin jo ennen kouluikää, kuka lausui kuolemattomat sanat ”Sinäkin, Brutukseni”, ja missä tilanteessa. Kuvittelin pitkään, että *Julius Caesar* -näytelmä kertoo ystävästä, joihin ei voi luottaa. Pienellä lapsellakin voi olla kokemusta sellaisista.

Päiväkodin Tuhkimo-leikissä muut tytöt määräsivät minut olemaan lattiaa kuuraava Tuhkimo. Prinsessa-Tuhkimoa esitti aina joku toinen. Tiesin siis jo varhain, miltä tuntuu olla brutusten uhri.

Mutta vasta aikuisiällä, luettuani *Julius Caesarin* ja peilattuani sitä historiantunneilla oppimaani vasten, tulin ajatelleeksi luottamusta toisesta näkökulmasta. Caesar joutui ystäviensä pettämäksi. Mutta oliko useita sotia aloittanut, juonitteleva diktaattori luottamuksen arvoinen?

Sosiologi Georg Simmel uskoi, että luottamus on ihmisyhteisöjen ja yhteiskuntien tärkein koossa pitävä voima. Ilman luottamusta mikään ei toimi – ei parisuhde, työyhteisö eikä organisaatio. Ilman luottamusta talous ja yhteiskuntakin ovat vaarassa romahtaa.

Minulle luottamuksen merkitys näkyy erityisesti työssäni äidinkielen ja kirjallisuuden opettajana.

Kevätjuhlassa lukiomme sekakuoro esitti Zen Café -yhtyeen kappaleen ”Laiska, tyhmä ja saamaton”. Sen sanoituksessa isä sättii teini-ikäistä lastaan vääränlaisesta pukeutumisesta, liian pitkistä hiuksista ja sotkuisesta huoneesta.

Isä valittaa:

*Veljes onnistui kirjoittamaan kuusi ällää
Kuin voi omena pudota noin kauas puusta?
Milloin ymmärrät kunnioittaa vanhempias?
Et voi odottaa että sulle tuodaan kaikki valmiina.*

Kappaleen kertosäe kuuluu näin:

*En oo pettynyt, mietin vaan et minkä virheen tein
Kun sinusta tuli noin laiska
En oo surullinen, mietin vaan et missä väärin tein
Kun sinusta tuli noin saamaton
Laiska ja tyhmä ja saamaton.*

Ne, jotka tuntevat minut, tietävät, että kuuntelen mieluummin katuporaa kuin Zen Caféta. Mutta kun viisikymmentä teini-ikäistä laulaa ”Laiskaa, tyhmää ja saamatonta” täysin palkein, se kyllä puhuttelee.

Esityksen vastaanotto keväthuhlassa olikin innostunut. Kuorolaisten luokkatoverit nauroivat julman isän suorasukaisuudelle – varmaan siksi, että sanoituksen ironia on niin ilmeistä. ”En oo pettynyt, mietin vaan et minkä virheen tein / Kun sinusta tuli noin laiska”, isä saarnaa tajuamatta, että jos hänen lapsessaan jokin onkin pielessä, se on juuri tuollaisen kasvatusmenetelmän tulosta.

Mietin kuitenkin, naurattiko lukiolaisia myös siksi, että kappaleessa on jotain tunnistettavaa, koska he ovat joutuneet kuuntelemaan vastaavia moitteita vanhempiansa tai opettajiensa suusta?

”Et voi odottaa että sulle tuodaan kaikki valmiina”, isä motkottaa.

Mietin myös, miltä työttömästä aikuisesta tuntuu, kun hän kuulee kappaleen. Ajatteleeko hän aktiivimallia?

Lannistaminen ja syyllistäminen eivät ole vain ymmärtämättömien kasvattajien syntejä. Viesti tuntuu olevan tämä: Jos et osallistu, et saa. Jos et tee, jäät ilman. Jos et kamppaile, häviät.

Entä jos viesti kuuluisikin näin: *Osallistu. Me tarvitsemme sinua. Sinun panoksellasi on merkitystä. Luotamme sinuun.*

Joku saattaa ajatella, että ajatus on naiivi. Että ei joku kaljaa kittaava sossun asiakas siitä mitään kostu, jos joku sanoo hänen olevan tarpeellinen. Mutta opettajana tiedän, mitä kannustuksella ja luottamuksella voi saada aikaan. Näen, millainen muutos tapahtuu ujosssa oppilaassa, joka rohkaistuu esiintymään luokan edessä ensimmäistä kertaa sitten yläkoulun kiusaamiskokemusten – ja saakin luokkakavereiltaan myönteistä palautetta. Näen,

millaisen valtavan harppauksen ottaa lukihäiriöinen nuori, kun opettaja tunnistaa hänen tekstinsä vahvuudet ja kehuu niitä.

”Luotan, että teet parhaasi. Luotan, että pärjät hienosti.” Tällaisilla lauseilla saa aikaan yritystä ja onnistumisia, toisin kuin vaatimuksilla, valvonnalla ja holhoamisella.

Vaatimuksia ja valvontaa kohdistetaan etenkin opettajan työhön yhä enemmän. Viime vuosien aikana koulutuksesta on jatkuvasti säästetty. Palkka laskee, kun kursseja karsitaan, vaikka opiskelijoita on opetettavana yhtä paljon kuin ennenkin. Samalla työmäärä on kasvanut, työtehtävät ovat lisääntyneet, ja työhön liittyvää kontrollia on tiukennettu.

Olen kokenut väsymystä, turhautuneisuutta ja vihaa, kun se aika, joka minun tulisi käyttää opiskelijoitteni sivistämiseen ja tukemiseen, heidän taitojensa ja osaamisensa kehittämiseen, kuluu turhanpäiväisten lomakkeiden täyttämiseen, toimimattoman tietotekniikan kanssa kamppailemiseen, huonosti opetukseen soveltuvien ohjelmistojen pakko-opiskeluun ja joutaviin kiky-päiviin, joita jotkut kehtaavat kutsua koulutukseksi.

Eniten minua turhauttaa se, että kiristynyt valvonta on viesti epäluottamuksesta. Tuntuu, että pedagogista ja didaktista ammattitaitoani epäillään. Tuntuu, että minuun ei luoteta.

Epäilyn alainen ja epäluottamuksesta kärsivä ihminen ei tee parastaan, vaan väsyä, ja pahimmillaan alisuoriutuu, välttelee velvollisuuksiaan ja toimii häneen kohdistuvien kielteisten odotusten mukaisesti – oli kyse oppilaasta, työntekijästä tai kansalaisesta.

Ja jos ei ole luottamusta, ei ole myöskään luottavaisuutta – uskoa omiin kykyihin ja mahdollisuuksiin. Halua toimia muiden parhaaksi. Ja ilman luottavaisuutta ei ole halua ottaa riskejä ja asettua alttiiksi.

Luottamuksen rakentaminen ole sama asia kuin täydellisten vapauksien antaminen tai aiheeton kehuminen: Tietenkin on huolehdittava, että opettaja hoitaa työnsä hyvin. Tietenkin on vahvistettava oppilaan kykyjä arvioida omaa osaamistaan realistisesti.

Mutta opettajana minusta tuntuu, että moni, etenkin lapsi ja nuori, arvioi jatkuvasti itseään, ja tunnistaa ainoastaan heikkoutensa.

On loistavia, lahjakkaita tyttöjä, jotka kärsivät ikuisesta huijarisyndroomasta, joka estää heitä tavoittelemasta taivaita – tai edes nappaamasta paikkaa pörssiyrityksen johdosta jonkun keskinkertaisen Juhan edestä.

On syrjäytymisvaarassa olevia, käytännössä lukutaidottomia poikia, jotka eivät tiedä omia vahvuuksiaan ja potentiaaliaan – ja jotka kokevat, ettei heillä ole maailmalle mitään annettavaa.

On aikuisia ihmisiä, jotka eivät mene töihin, koska ajattelevat, ettei heidän panostaan tarvita mihinkään.

Asun Kontulassa ja näen sellaisia ihmisiä jatkuvasti. Näen suomalaisen yhteiskunnan eriarvoisuuden ja kovan politiikan seuraukset. Näen niin kantasuomalaisia kuin muualta tänne muuttaneita, joilla ei ole mitään muuta kuin sivustakatsojan rooli. Näen heidän hapuilevan olemassaolonsa joka päivä. Näen Myllypuron leipäjonon pitkäaikaistyöttömät, päihdeongelmaiset ja lapset, joilla on mustat silmäpalat eikä talvipakkasillakaan takkia yllään.

Samalla kun Suomi eriarvoistuu, erilaiset menestymis- ja vaurastumisneuvot lisääntyvät julkisuudessa. Mediassa hehkutetaan ihmisiä, jotka ovat rikastuneet tai saavuttaneet suuria, tai tekevät työnsä ohessa väitöskirjaa ja kahta tutkintoa ja harrastavat vielä ultrajuoksua.

Näissä tarinoissa opetetaan, että *kuka tahansa* voi pärjätä, menestyä ja rikastua.

”Saitko valmistujaislahjaksi riihikuivaa rahaa? Harjoittele vaurastumista”, ohjeistaa Yle. Naistenlehti Glorian uusimmassa numerossa puolestaan siteerataan Michelle Obamaa: ”Paras tapa saada minut ylittämään itseni on kyseenalaistaa osaamiseni.”

Keino toimii ehkä presidentin puolisolle, mutta tuskin mielenterveysongelmista kärsivälle alkoholistivanhempien lapselle, oleskelulupaa odottavalle turvapaikanhakijalle, uupuneelle opettajalle tai 50-vuotiaana työttömäksi jääneelle tutkijalle, jota ei kutsuta edes työhaastatteluun.

Ymmärrän menestymisjuttujen halun kannustaa ihmisiä parhaimpaansa työ- ja talouselämässä. Mutta niiden neuvot ja vinkit on tarkoitettu niille, joilla on jo lähtökohtaisesti menestymisen edellytykset. Niiden piiloviesti on, että jos et menesty, se on oma vikasi.

Lannistaminen ja syyllistäminen eivät tosiaankaan ole vain ymmärtämättömien kasvattajien syntejä.

Yhä enemmän on Suomessa niitä, joiden lähtökohdista ei ponnisteta mihinkään, joilla ei koskaan tule olemaan mahdollisuutta edes *harjoitella* vaurastumista, joiden sanavarastoon ”vaurastuminen” ei kuulu.

Osa heistä purkaa turhautumisensa vihaan maahanmuuttajia ja maahanmuuttajataustaisia suomalaisia kohtaan.

Yhä enemmän on myös Suomessa ihmisiä, jotka hyötyvät poliittisesti tällaisista äänestäjistä. Nämä päättävässä asemassa olevat ihmiset hyötyvät toisten heikkoudesta: he eivät tunne niitä sosiaalisia ja taloudellisia olosuhteita, jotka synnyttävät muukalaisvihan, rasismia ja islamofobian kaltaisia ilmiöitä, eivätkä he ole halukkaita

parantamaan noita olosuhteita, koska he hyötyvät näiden ihmisten rikkoutuneesta luottamuksesta suomalaisen yhteiskuntaan.

Paras keino epäluulon ja epäluottamuksen kitkemiseen on kitkeä näköalattomuus, köyhyys sekä henkinen köyhyys. Paras keino saada Suomi menestymään, on parantaa taloudellista, sosiaalista ja kulttuurista tasa-arvoa. Näin Suomen sisällissodan muistovuonna on tuskin tarpeellista muistuttaa, millaisia katastrofaalisia seurauksia kansalaisten *epätasa-arvoisuudella* voi pahimmillaan olla.

On siis huolehdittava niistä, jotka ovat jo lapsena vaarassa pudota luottamuksen piirin ulkopuolelle. On keksittävä keinoja, joilla saadaan osattomaksi jääneet ja itsensä ulkopuoliseksi tuntevat osaksi yhteiskuntaa. Jotta he tietäisivät, että heidän panoksellaan on merkitystä, ja nousisivat, runoilija Frank Scottin sanoin, ”katkerasta sydämensä tutkiskelusta näyttelemään suurempaa osaa”.

Se onnistuu parhaiten kannustamalla, luottamalla ja tarjoamalla mahdollisuuksia.

Tiedän kuulostavani idealistilta. Ja tiedän myös, että ilman idealismiakin saadaan toki aikaiseksi paljon.

Mutta ilman idealismia ei saada aikaan paljoakaan hyvää.

Kerron teille tarinan.

Hosseini-nimisiä ihmisiä on Suomessa nykyään kolmisensataa, mutta 35 vuotta sitten kaikki Suomen Hosseinit kuuluivat meidän perheeseemme. Isäni näköisiä miehiä ei pääkaupunginkaan kaduilla juuri kävellyt.

Kun isäni muutti tänne Iranista 80-luvun alussa, hän ei osannut suomea sanakaan. Hän meni Helsingin Akateemiseen kirjakauppaan ja kertoi myyjälle asiansa: tarvitsen kurssikirjat suomen kielen opiskelua varten, mutta minulla ei ole rahaa. Myyjä vilkaisi isääni ja kysyi: ”Onko sinulla työpaikka? Jos on, tuo työtodistus.”

Isäni juoksi läheiseen työpaikkaansa, Fredalla olleeseen pesulaan, ja palasi työtodistuksen kanssa Akateemiseen. Myyjä auttoi häntä täyttämään tarvittavat paperit, joilla hänelle myönnettiin Stockmannin maksuaikakortti. Sillä isäni sai hankittua kirjansa.

Tämän tarinan opetus ei ole se, että kannattaa ostaa velaksi. Me kaikki tiedämme, että ei kannata.

Tämän tarinan opetus ei myöskään ole se, että Akateeminen kirjakauppa oli ennen parempi. Me kaikki tiedämme, että se oli.

Tämä on tarina luottamuksesta: kirjakaupan myyjä luotti isääni ja antoi hänelle mahdollisuuden, ja mikä tärkeintä, isäni sai kunnian olla tuon luottamuksen arvoinen.

En tiedä, onko tarinalla onnellinen loppu, koska se on vielä kesken. Tässä olen nimittäin minä, Silvia Sadat Hosseini, isäni esikoinen, puhumassa teille, arvovaltaiset kuulijat.

Minun menestykseni esteenä ovat ainoastaan obskuurit kiinnostukseni kohteeni ja taipumukseni sijoittaa rahani ennemmin Shakespearen kirjoihin kuin osakkeisiin. Siksi olen mieluummin kirjoittaja ja kansankynttilä kuin toimitusjohtaja tai ministeri.

Siksi asun Kontulassa enkä Kruununhaassa tai Kaivopuistossa.

Lähtökohtani ovat vaatimattomat. Kun muutimme Suomeen, olin kielitaidottoman maahanmuuttajan ja pelkän peruskoulun käyneen suomalaisen teiniäidin lapsi. Mutta mahdollisuksiani minun ei ole koskaan tarvinnut epäillä, eikä kykyjäni, koska minuun on luotettu kotona, päiväkodissa ja koulussa, ja minä olen saanut luottaa itseeni.

Olen saanut yrittää ja kokeilla – ja luottaa myös siihen, että jos epäonnistun, minua rakastetaan ja minusta huolehditaan silti. Olen saanut menestyä niissä asioissa, jotka ovat minulle tärkeitä.

Mutta oikeastaan koko menestyksen käsite on ongelmallinen, sillä se on käyttökelpoinen vain tietyissä ammateissa. Ei ole olemassa menestyneitä lastentarhanopettajia, menestyneitä hitsaajia tai sairaanhoitajia, koska heidän panoksensa yhteiskunnalle huomaisi vasta, jos heitä ei olisi. Heistä ei tehdä menestysjuttuja Helsingin Sanomien Ura-palstalle tai Gloria-lehden kiiltäville sivuille.

Muutama vuosi sitten näin yhden päiväkotini prinsessa-Tuhkimoista, sen kaikkein pahimman brutuksen. Huomasin hänet ostoskeskuksessa, kävellessäni McDonald'sin ohi. Hän oli siellä töissä.

Siinä olisi ollut loistava tilaisuus ylemmydentuntoon tai vahingoniloon, sillä monilla mittareilla olen varmasti menestyneempi kuin hän.

Olisin voinut tuntea vahingoniloa myös, kun näin yhden yläkouluaikeisista kiusaajistani, päihderiippuvuuden näännyttämän surkean olennon vaappumassa ratikkapysäkillä.

Mutta vahingonilo ei ole kovin kummoista iloa.

Ja jos alamme rakentaa yhteiskuntaa pelkkien menestystarinoiden varaan, kuka siivoaa, rakentaa, korjaa, hoitaa lapsemme ja haavamme ja paistaa meille ranskalaiset?

Jotta luottamus saataisiin palautettua suomalaiseen yhteiskuntaan, tarvitaan myös niiden ammattien arvostusta, joita ei voi määritellä menestyksen kautta. Tarvitaan tukea niille ihmisille, jotka ovat pudonneet kyydistä, koska menestyjien vauhti on heille liian kova.

Tarvitaan myötätuntoa ja reiluutta.

Käytän nimenomaan sanaa ”reiluus” oikeudenmukaisuuden sijaan, koska valitettavasti on paljon ihmisiä, joiden mielestä oikeudenmukaisuus tarkoittaa heidän omien etuoikeuksiensa toteutumista.

”Rakasta kaikkia, luota harvoihin, älä loukkaa ketään.” Kreivittären ohje on tarpeellinen Shakespearen näytelmissä, mutta se ei sovi tämän vuosituhannen Suomeen, jossa päättäjien ja johtajien haasteet ovat erilaisia kuin Rooman imperiumissa tai renessanssikuninkaiden hoveissa.

Suomi ei kaipaa caesareita eikä brutuksia, vaan rehellisyyttä, avoimuutta, välittämistä ja luottamusta.

Shakespeare sen sijaan on yhä tarpeellinen, sillä luottamus ei tarkoita sokeaa uskoa. Sitä nyky-Suomessakin on liikaa: on yhä enemmän luuloa omien uskomusten selitysvoimaan, yhä enemmän panostusta innovaatioista ja start-up-pöhinästä saataviin arpajaisvoittoiin, yhä vähemmän ymmärrystä perustutkimuksen tärkeydestä, yhä vähemmän luottamusta asiantuntijuuteen ja viisauteen.

Tarvitaan siis myös tietoa, tutkimusta ja filosofiaa, sekä kirjallisuuden ja taiteen antamia peilejä. Tarvitaan kaikenmaailman dosentteja ja runoilijoita kertomaan, miten asiat ovat – ja ennen kaikkea, miten ne voisivat olla. Tarvitaan sivistystä ja sydämen sivistystä.

Shakespearen sitaattikin on käyttökelpoinen, kun viilaamme sitä vähän.

”Rakasta kaikkia, älä loukkaa ketään.” Nämä ohjeet ovat ajankohtaisia vieläkin.

Mutta olkoon viimeinen neuvo jokaiselle ihmiselle tämä: ”Ole luottamuksen arvoinen.”

Arvoisat johtajat, päättäjät, asiantuntijat ja vaikuttajat,

en oo pettynyt.

Luotan teihin.